

Suomen luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piiri ry
Kuninkaankatu 39
33200 Tampere
pirkanmaa@sll.fi

LAUSUNTO
29.6.2023

Pirkanmaan liitto
PL 1002
33101 Tampere
pirkanmaan.liitto@pirkanmaa.fi

LAUSUNTO PIRKANMAAN ELONKIRJO JA ENERGIA MAAKUNTAKAAVAN LUONNOKSESTA

Pirkanmaan maakuntakaavan muutoksen keskeisenä tavoitteena on luonnon monimuotoisuuden ja vihreän energiatuotannon edistäminen maankäytössä, mihin kaavan nimi myös viittaa. Kyse on siis myös erityisesti suurista globaalista haasteista luontokadon ja ilmaston muutoksen torjumiseksi, joidenka maakuntakaavan ratkaisuisa tulisi erityisesti painottua. Maakuntakaavan maankäytölliset ratkaisut tuulivoiman osalta edistävät vihreään energiaan siirtymistä ja ne on tutkittu erillisessä laajassa selvityksessä. Kaavassa on osoitettu yli kahdeksan voimalan tuulivoima-alueet erityisominaisuuksia osoittavalla osa-aluemerkinnällä. Voimassa olevan maakuntakaavan turvealueet siirtyvät kaikki uuteen kaavaan kehittämisen kohdealuemerkinnällä. Ne kattavat laajoja maa-alueita erityisesti maakunnan pohjoisosassa ja muodostavat erityisen keskeisen aluekokonaisuuden luonnon ennallistamisen kannalta. Luonnon monimuotoisuuden ydinalueita on osoitettu nykyistä maakuntakaavaa täydentäen. Uutena on sinivierluonnon monimuotoisuuden ydinalueet. Luonnon ydinalueet perustuvat laajaan informaatioon arvokkaista luontokohteista ja niiden keskittymistä. Uhanalaiskeskittymien pinta-alasta yli puolet sijoittuu suojelualueiden ulkopuolelle ja vaativat maankäytössä erityistoimenpiteitä, jotta niiden suojeluarvot voidaan turvata. Seitsemisen ja Helvetinjärven kansallispuistojen välialueen MK-merkintä on muutettu tarkentaen se kansallispuistojen kehittämisalueeksi, mutta kansallispuiston laajennuksen toteuttamista tavoitteena ei ole merkinnän selitykseen sisällytetty.

Maakuntakaavaan merkitys ja oikeusvaikutus pelkistyy kaavakarttaan merkintöjen selityksiin ja suosituksiin tai määräyksiin. Nämä ratkaisevat maakuntakaavan vaikuttavuuden edistettäessä luontokadon torjuntaa ja luonnon monimuotoisuuden elvyttämistä sekä vihreän siirtymän energiaratkaisujen toteutumista. Elonkirjon osalta maakuntakaavan vaikuttavuus ja ohjaavuus jää varsin vähäiseksi.

Elonkirjo

Luontokadon torjunnasta 190 maan allekirjoittama Montrealin sopimus luontokadon selättämiseksi 2030 mennessä on vain seitsemän vuoden päässä, joten kaavaan pitäisi saada jatkossa enemmän konkretiaa ja sitovuutta. Myöskään EU:n biodiversiteettiohjelman toteutus luonnon ennallistamistavoitteiden ja tiukan suojelun osalta eivät näy maakuntakaavan kaavallisessa sisällössä lainkaan riittävästi.

Metsäkadon osalta tarvittavaan kompensatiomenettelyyn ei ole kaavassa kiinnitetty mitään huomiota saatikka toimenpiteitä. Voimassa olevan maakuntakaavan yhdyskuntarakenteen ja liikenteen toteutuksesta tehdyn arvion mukaan metsää on tuhoutumassa yli 30 000 hehtaaria. Se on samankokoinen alue, mikä Pirkanmaalla on tällä hetkellä luonnonsuojelualueina suojeltua metsää. Lisäksi Luken kokonaisarvion mukaan metsäkato Suomessa on noin 14 000 hehtaaria vuodessa, josta puolet rakentamiseen liittyvää. Tämä viittaa siihen, että Pirkanmaan metsäkato on nykyisen maakuntakaavan arviota suurempi. Myöskin tuulivoima-alueiden voimakas keskittyminen maakunnan pohjoisosiin sekä energiapuun tarpeen voimakas kasvu lienevät jääneet aikaisemmasta maakuntaliiton arviosta pois.

Tampereen kaupunkiseudun laajenemiskehitys kohdistuu laajasti seutua ympäröiviin metsiin. Mm. Puskiaisen oikaisu ja siihen liittyvät kuntien asumis- ja elinkeinohankkeet sekä muut liikenneverkkoon ja rataverkkoon liittyvät hankkeet johtavat poikkeuksellisen laajojen ja yhtenäisten metsävyöhykkeiden tuhoutumiseen. Metsäalueiden voimakas väheneminen tulisi nostaa nyt käsillä olevassa maakuntakaavassa esiin ja hakea konkreettisia kompensatiokohteita riittävästi erityisesti yhteiskunnan omistamilta metsäalueilta.

Maakuntakaavan elonkirjoa koskevat merkinnät ja maakuntakaavasuosituksset ovat luonnon monimuotoisuuden turvaamisen ja luontokadon torjunnan näkökulmasta yleispiirteissään informatiivisia ja vähän konkretiaa ja sitovuutta sisältävä. Luonnonsuojelualuumerkintää suojelutoimenpiteisiin ohjaavana ei kaava sisällä. Kaavan maankäyttöä ohjaava vaikutus onkin jäämässä elonkirjoa käsittelevältä osalta varsin vähäiseksi. Maakuntakaavaan tulisi sisällyttää kaikki vähintään seudulliset suojelualueet. Esitämme Kaukajärven-Pitkäjärven luonnonsuojelualuetta maakuntakaavaan. Myös kaupunkiseudun kuntien yleiskaavojen suojelualueet olisi hyvä näkyä myös maakuntakaavassa.

Luonnon monimuotoisuuden ydinalueen kannalta maakuntakaava vaatisi tarkemman esimerkiksi yleiskaavatasoisen toteutusmekanismin, jotta luontoarvot voitaisiin turvata konkreettisin aluevarauksin. Käytännössä nykyisin yleiskaavoitus ei kata kuin suppeita taajama- tai rantavyöhykkeitä ja siten vain osittain edistää maakuntakaavan luontotavoitteiden totuttamista. Metso- ja Helmi-ohjelmat tavoittelevat arvokkaiden luontokohteiden suojelun toteutusta. Ne eivät toimi suunnitteluvälineinä ja toteutus on sattumanvaraista. Luonnonsuojelu- ja metsälaki sekä metsäsertifikaatit säätelevät luonnossa tapahtuvia toimenpiteitä, mutta niidenkin vaikuttavuus heikentää lainsäädännön puutteet ja niin toimijoiden kuin viranomaisten aktiivisuuden epävarmuus. Toteuttamissuosituksen ohje jää luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa pitkälti yksilöimättömäksi, mikä vähentää huomattavasti maakuntakaavan tavoitteiden toteutumista.

Kansallispuistojen kehittämisvyöhykkeen osalta korostetaan luontoarvojen huomioonottamista, luonnon pirstoutumisen estämistä ja ennallistamista siihen soveltuvilla alueilla. Hyviä tavoitteita, mutta eivät riittäviä. Kun on kyse kansallispuistovyöhykkeestä, jossa tavoitteet kohdistuvat vain yhteiskunnan omistuksessa olevalle metsäalueelle, tulisi luontokadon torjunta ja metsäkadon kompensatio nostaa vahvasti ainakin tällä kohdin merkinnän sisällöllisiin tavoitteisiin. Tässä kohdin maakuntakaavan vain viranomaistahoon kohdistuvat oikeusvaikutukset mahdollistaisivat jopa määräystasoisien ja ennallistamista ja suojelua edistävän merkinnän käyttöä, mikä olisi

metsäkadon torjunnan, luonnon pirstoutumisen ja ennen kaikkea aluekokonaisuuden pitemmän tähtäimen ennallistamisen kannalta perusteltua ja välttämätöntä. Alueessa on kyse yhdestä prosentista Pirkanmaan metsäalasta. Se olisi vain pieni askel kohti kymmentä prosenttia. Samalla se vauhdittaisi Montrealin sopimuksen tavoitteita.

Energia

Turvealueiden kehittämisen kohdealue kattaa laajasti varsinkin Pohjois-Pirkanmaan suoaluekokonaisuuksia, joista vain osa on otettu turvetuotantokäyttöön. Aluemerkinnyt sisältävät myös runsaasti metsäojitettuja soita sekä suoalueisiin liittyviä reunametsiä. Merkinnän suosituksessa korostetaan ojitettujen turvemaiden maankäytön päästöjen hillintää ja turvetuotannosta poistettujen alueiden ennallistamista sekä käyttöä uusiutuvan energian tuotantoon. Merkintä ei saisi ohjata uusiin turvetuotantoavauksiin, vaan pyrkimyksenä pitäisi olla turvetuotannon alasajo. Koska nämä alueet ovat pinta-alallisesti laajoja ja sijoittuvat hyvin soiseen osaan Pirkanmaata, tulisi maankäytön päästöjen hillintää erilaisilla ennallistamistoimilla korostaa selkeästi. Nämä toimenpiteet edistäisivät paitsi ilmastonmuutoksen torjuntaa myös luonnon monimuotoisuutta. Tämä olisi ilmastonmuutoksen torjunnan sekä luonnon monimuotoisuuden ja luontokadon torjunnan kannalta erityisen tärkeää ja toteuttaisi maakuntakaavan keskeisiä tavoitteita, Suomen kansallisia ja kansainvälisiä sitoumuksia ja Pirkanmaan Hinku-maakuntatavoitetta.

Tuulienergiatuotannon osa-aluemerkintä kattaa yli kahdeksan tuulivoimalan alueet, joiden soveltuva sijainti on selvitetty laajalla erilliselvytyksellä. Suunnittelumääräys kattaa pääpiirteissään ne vaatimukset, joita Yva-lakikin edellyttää yli 45 megawatin voimaloilta ja joka nykymyllyjen koolla kahdeksan tuulivoimalan puistoissa aina saavutetaan. Tuulivoimalat keskittyvät Pirkanmaalla pääosin maakunnan pohjoisosiin. Tuulivoimapuistot ovat massiivisia hankkeita nykyisten tuulivoimaloiden erittäin korkeiden napakorkeuksien vuoksi. Asutuksen tiheys Eteläisessä Suomessa tuokin voimaloiden sijoituksille erityisiä paikallisia haasteita, jotka viimekädessä ratkaistaan kuntien yleiskaavoilla.

Maakuntaan on tulossa useita alle kahdeksan tuulivoimalan puistoa, johon maakuntakaavassa ei ole otettu kantaa. Osa niistä sijoittuu maankäytöllisesti kriittisiin paikkoihin, kuten Kangasalan Laipanmaalle ja Ruoveden Kauttuun. Kaikki tuulivoimapuistot ovat massiivisia maankäyttöhankkeita, joilla on merkittäviä ympäristövaikutuksia ja joiden sijoitus ei perustu minkäänlaiseen kokonaissuunnitelmaan tai -arvioon. Tämä asettaakin kyseenalaiseksi tuulivoiman maakuntatasoisen suunnittelun ja maakuntakaavan perusteet ja merkityksen.

Kaikki tuulivoimapuistoksi arvioitavat ja yleiskaavoitusta suunnittelua vaativat tuulivoima-alueet olisi tullut sisällyttää maakunnalliseen kokonaistarkasteluun. Nyt tuulivoimapuistojen eteneminen toteutuukin laajasti ohi maakuntakaavan markkinaehtoisesti, josta aiheutuu vaikeasti hallittavia haasteita niin ympäristölle kuin asutukselle, samoin kunnallishallinnolle.

Tuulivoimaenergian sijoitustarkasteluja tehtäessä riittämättömälle huomiolle on jäänyt myös lähemmäs tai melko lähemmäs sijoittuvien voimala-alueiden yhteisvaikutusten arviointi. Tuulivoima-alueiden toistensa kanssa risteäviä vaikutuskehiä tulisi tarkastella vähintään kymmeneen kilometriin saakka. Maakuntakaavassa tulisi ohjata, millä tavoin tiheään sijoittuvien

tuulivoimapuistojen haittavaikutuksia rajoitetaan ja liian tiheää puistorakentamista voidaan ehkäistä. Tästä esimerkkinä Virtain elinvoimainen Kurjenkylä, joka on jäämässä lähekkäin sijoittuvien tuulivoimapuistojen puristukseen.

Koska tuulivoimaselvityksen lähtökohdaksi asetettiin vähintään kahdeksan myllyn puistot, maakuntakaavaan tulisikin sisällyttää vähintään kaikkia tuulipuistoja koskeva ohjaava yleismääräys, jossa on samat sisältövaatimukset kuin seudullisesti merkittäviksi luokitellulla puistoilla.

Tuulivoiman osalta maakuntakaavassa ei ole riittävästi selvitetty Pohjois-Pirkanmaan maakotkien reviireistä aiheutuvia rajoitteita ja riskirajoja. Eteläisimmillä alueillaan pohjoisella ja luoteisella Pirkanmaalla esiintyvän Pirkanmaan vastuulaji maakotkan populaatio Etelä-Suomessa on vaarassa kääntyä laskuun jo yksittäisille emojen lisäkuolemina. Jo kaavoitukseen edenneitä tuulipuistoja ollaan rakentamassa maakotkareviireille. Mm. Myyränkankaan ja Vermassalon tuulipuistot ovat sijoitukseltaan tällä perusteella kriittisiä ja ne tulisi poistaa maakuntakaavasta.

Myöskin valtakunnallisesti arvokkaan Ikaalisten Vatulanharjun viereen sijoittuva tuulipuisto sekä Helvetinjärven kansallispuiston välittömään läheisyyteen sijoittuvan Iso-Kalliojärven tuulipuisto ovat molemmat ympäristönäkökulmasta kriittisessä paikassa ja ne tulisi poistaa maakuntakaavasta.

Merkintöjen ja suositusten sisältöön esitettävät erityiset lisäykset:

Edellä mainittujen näkökulmien lisäksi Pirkanmaan luonnonsuojelupiiri ja allekirjoittaneet yhdistykset esittävät seuraavia tarkennettuja muutoksia merkintöjen selityksiin ja suosituksiin

Kansallispuistojen kehittämisvyöhyke

MERKINNÄN SELITYKSEEN UUSI LISÄYS: Merkinnän tavoitteena on edistää toimenpiteitä, joilla pyritään luontokadon torjunnan sekä metsä- ja suoluonnon ennallistamiseen edellyttämiin kansallisiin ja kansainvälisiin tavoitteisiin sekä mahdollistamaan alueen toteutus laajan kansallispuistokokonaisuutena.

TARKENNUKSIA MERKINNÄN SELITYSTEKSTIIN: Merkintä ei rajoita yksityismailla alueen maa- ja metsätalouskäyttöä eikä käyttöä haja-asutusluontoiseen rakentamiseen tai loma-asumiseen. Valtion maalla tulee kaikki vanhat metsät säilyttää ja koko alueella tulee metsätaloustoimenpiteet kohdistaa alueen metsäluonnon suojeluun tai ennallistamiseen. Alueella on yhdessä kansallispuistojen kanssa erityistä potentiaalia matkailun ja laajan kansallispuiston kehittämisellä

Esitetään poistettavaksi kehittämissuositus ja korvataan se seuraavalla maakuntakaavamääräyksellä:

MAAKUNTAKAAVAMÄÄRÄYS: Valtion mailla alueen yksityiskohtaisessa suunnittelussa ja metsätaloudellisissa toimenpiteissä tulee säilyttää alueen luontoarvot ja alueella tulee kaikissa toimenpiteissä pyrkiä luonnon ennallistamiseen.

Mk3 Turvealueiden kehittämisen kohdealue

KEHITTÄMISSUOSITUS LISÄYS

Alueella tulee kiinnittää erityistä huomiota ojitettujen turvemaiden kestävään käyttöön ja maankäytön hiilinielujen vahvistamiseen. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää turpeenottoalueiden ja ojitettujen soiden mahdollisuuksiin ennallistamiseen ja uusiokäyttöön.

Tuulienergiatuotannon alue

YLEISMÄÄRÄYS: Kaikkia yleiskaavoitusta edellyttäviä tuulipuistoja koskien alueiden suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ottaa huomioon erityiset vaikutukset asutukseen, uhanalaisiin ja vaarantuneisiin lajeihin sekä luontotyyppeihin, merkittäviin ekologiin yhteyksiin, maisemaan ja kulttuuriperintöön, arvokkaisiin geologiin muodostumiin sekä tuulienergiatuotannon yhteisvaikutuksiin. Alueiden yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tulee huomioida vaikutukset tutka- ja lentotoimintaan sekä liikenneväyliin ja -järjestelyihin.

Tuulipuistojen sijoituspaikkatarkastelussa tulee arvioida ja lieventää lähivyöhykkeille sijoittuvien voimala-alueiden yhteisvaikutuksia.

Tampereella 29. 6. 2023

Suomen luonnonsuojeluliiton Pirkanmaan piiri ry

Antti Virnes, pj. Sari Hämäläinen, järjestösihteeri

Suomen luonnonsuojeluliiton Ylöjärven yhdistys ry

Hannu Raittinen, pj. Halla Savisaari, sihteeri

Suomen luonnonsuojeluliiton Virtain-Ruoveden yhdistys ry

Aimo Kuivamäki, pj. Niina Mannila, sihteeri

Ylä-Satakunnan ympäristöyhdistys ry

Arja Pihlaja, pj. Jukka Jylhä, vpj.

Suomen luonnonsuojeluliiton Ikaalisten yhdistys ry

Sari Jaakkola, pj. Sonja Lamppu, sihteeri